

El 22 de novembre passat un jove treballador de trenta anys va morir en una obra de reforma d'un xalet en el port d'Andratx, a Mallorca. Era el novè mort de l'any en accident laboral. Entre l'octubre del 2005 i el mateix mes del 2006 s'havien produït 27.575 accidents amb baixa. El 2005 es comptaven 173 sinistres per cada 1.000 treballadors. Un índex que situa les Balears com la segona comunitat autònoma de l'estat en sinistralitat a la feina.

A les Illes, els accidents laborals són una mena de plaga que s'enduu la vida de persones i sobretot deixa seqüeles importants en moltes més. El Govern balear manté una campanya publicitària constant per intentar que la protecció dels treballadors sigui efectiva, igual com ja feia el Govern anterior, el del Pacte de Progrés. És cert que l'índex relatiu –sinistres per cada 1.000 treballadors– ha baixat lleugerament en els últims anys –i ha passat d'estar al voltant dels 200 als 173 ja citats–, però els accidents amb morts i ferits greus degotegen contínuament sense que sembli possible evitar-ho.

El sindicat UGT ha acusat les patronals de no fer complir com toca la llei de prevenció dels riscos laborals, vigent fa deu anys. Les patronals es defensen dient que la llei es compleix, però que la molta activitat econòmica que es produeix a Balears, sobretot en construcció, genera alhora un nombre elevat d'accidents. Una tesi que també s'ha pogut sentir expressada en boca de diversos membres del Govern balear en el Parlament. Per ventura és una raó, però no és suficient per explicar aquesta mena de maledicció de ferits i morts que a vegades sembla que tot-hom dóna per fet que és el preu inevitable que s'ha de pagar pel progrés econòmic. Aquesta manera de pensar és, de fet, una tradició a Balears, on mai no s'ha fet gaire cas a les lleis que protegeixen les condicions laborals de la mà d'obra. De fet, les Illes tenen la desgràcia de registrar en la seva història un dels sinistres de feina més terribles de tot l'estat. Es produí el 25 de novembre del 1895. A diferència d'altres països, on accidents tan greus han provocat canvis en la legislació o mobilitzacions obreres importants, a Balears ni tan sols es recorda.

La sang obrera a les Balears

Santa Catalina 1895: el tràgic precedent que fa "entendre" per què avui les Balears lideren la sinistralitat laboral.

Santa Catalina 1895. El fet va ocórrer el dia de Santa Catalina del 1895. En el revellí de Sant Ferran, una construcció militar a la part exterior de les muralles de Palma. Just a vora de la Porta de Jesús, que s'obria al camí que porta el mateix nom i que condueix –encara ara– al cementiri. Al revellí hi havia el taller de l'empresa privada concessionària del reciclatge de municions. L'exèrcit era en ple procés de renovació dels fusells de la tropa. El Remington anterior se substituïa pel modern Maüser. Les municions no eren compatibles. Així doncs, el Govern va treure a concurs la concessió per reciclar els cartutxos. El cartutx es compon de bala –el projectil–, baina –recipient per a la pólvora– i pólvora. Doncs bé, la feina consistia a separar les parts perquè es poguessin enviar a les fàbriques de municions per reutilitzar-les. La tasca era fàcil, simple i no requeria gran potència física. L'empresa balear contractà més d'un centenar de dones per a la feina, una part important de les quals eren menors de setze anys i algunes nines fins i tot de menys de deu.

Segons els testimonis de les supervivents de l'accident –recollits per la premsa del moment–, la feina concreta consistia a banyar cada cartutx i amb un punxo separar bala i baina. Les operàries dipositaven la pólvora sobre el

davantall i, en tenir-ne un munt prou gran, el passaven a un poal col·locat a devora. Quan el poal era ple, un altre operari, sovint un home, el recollia i se l'enduïa a un altre recipient, el qual una vegada ple es tancava per enviar-lo a les fàbriques de l'exèrcit. Tota la cadena de feina era vigilada per un nombre indeterminat de capatassos, tots ells homes. Alguns testimonis d'altres coincidiren a afirmar després de l'accident que sovint aquests capatassos fumaven puros.

Aquell matí del dia de Santa Catalina de 1895 tot explotà. Mai no es va saber la causa exacta ni la successió dels fets d'una manera precisa, però per ventura un cigarro va encendre la pólvora o qui sap si un cop mal donat a un cartutx va fer una espurna. El cas és que el revellí rebentà. L'ona expansiva trencà vidres fins a molta distància. Les campanes de les esglésies i les de l'Ajuntament de Palma immediatament començaren a repicar, indicant a la població que quelcom molt greu havia ocorregut. Bombers, policia, sanitaris i centenars de persones anònimes s'acostaren ràpidament al revellí. El panorama que s'hi trobaren era el propi d'una guerra. La construcció, gairebé desapareguda. Pertot hi havia sang, vísceres i trossos de carn humana ennegrida. El resultat va ser esfereïdor: noranta-dues víctimes mortals, setanta-dues de les quals eren dones –sis menors de dotze anys i tres de menys de deu–. En les setmanes següents moriren d'altres ferides, en un degoteig continu. Al cap de tres mesos el nombre total de víctimes superà el centenar, en una població de 60.000 habitants.

Com sempre passava en aquell temps, tot d'una s'organitzaren mostres de pietat catòlica. A Mallorca, a tot Balears i a fora: a Catalunya, el País Valencià i en altres indrets de l'estat, en especial a Madrid. Fins i tot la reina Maria Cristina envià un donatiu per a les famílies de les víctimes.

Anys després, el propietari de l'empresa fou jutjat, però la investigació, molt superficial, mai no pogué concloure què havia passat exactament. Era el de sempre: els accidents no servien per res més que per poder mostrar la caritat catòlica als damnificats. Però mai per fer complir de veres la llei de protecció a l'obrera, que era vi-

MIQUEL PAYERAS

gent legalment però que cap empresa aplicava.

Les classes dominants conservadores sepultaren aviat les implicacions legals i polítiques del fet. En altres països, un fet semblant, amb tants de morts, serveix, com és lògic, per canviar la legislació o per fer explotar una mobilització obrera i anys a venir el fet es recorda i es commemora. Però no fou aquest, ni és, el cas de Balears. L'Ajuntament de Palma de la Segona República intentà trencar el silenci vergonyós que sobre els fets havia decretat el conservadorisme social, polític i econòmic balear de la Restauració. L'any 1934 l'Ajuntament erigí un monument amb una placa commemorativa. Llavors, amb la dictadura, novament arribà l'oblit. El que és increïble és que amb la democràcia i amb l'autonomia cap institució –ni tan sols quan han estat governades per l'esquerra– hagi desempolsat el trist record del pitjor accident laboral de la història de

El monument que commemora el desastre del 25 de novembre de 1895 és en un racó de Palma, ple de brutor, oblidat, sense que ningú no hi repari.

Balears, probablement de tot l'estat i un dels més sagnants de la Unió Europea. La làpida, gairebé perduda, es troba avui en un lloc diferent d'aquell en què fou erigida el 1934. La raó de la mobilitat? Les successives construccions de pisos a la zona que l'han desplaçada. Tot un símbol de la realitat actual: el que importa a Balears és la construcció, i no, tanmateix, preservar

la memòria d'allò que podria promoure una major sensibilització social envers el compliment actual de la llei de prevenció de riscos laborals. Potser aquest volgut silenci sobre aquest episodi tan luctuós ajudi a "entendre" per què avui dia les Balears lideren l'índex de sinistralitat laboral. Com sempre.

Miquel Payeras